

JAAERVERSLAG

2020

MUSEUM
SPEELKLOK

INHOUD

Voorwoord	04
Subsidiënten & begunstigers	05
Hoogtepunten	05
De impact van corona	06
01 Bezoekers	08
02 Collectie	09
2.1 Collectieregistratie	09
2.2 Aanwinsten	09
2.3 Restauratie en onderzoek	11
2.4 Expert Meeting	12
2.5 Depot	12
03 Presentatie & educatie	13
3.1 Vaste presentatie	13
3.2 Tentoonstellingen	13
3.3 Educatie	16
3.4 Inclusief Museum	17
04 Evenementen	19
05 Marketing & communicatie	21
5.1 Tentoonstellingen & activiteiten	21
5.2 Bezoekersonderzoek	22
5.3 Communicatiemiddelen	23
06 Commerciële activiteiten	24
6.1 Museumcafé	24
6.2 Museumwinkel	24
6.3 Verhuringen	25

07	Samenwerking	26
	7.1 Samenwerkende musea Utrecht	26
	7.2 Utrechts Muziekoverleg	27
	7.3 HKU	27
	7.4 Cultuur & School	28
	7.5 Gemeente Utrecht	28
	7.6 BankGiro Loterij	28
08	Organisatie	29
09	Personeel	30
10	Gebouwen	33
11	Stichting Vrienden van Museum Speelklok	35
12	Verslag van de Raad van Toezicht	37

VOORWOORD

Het optreden van robotzwerfer Dirk tijdens de nieuwjaarsreceptie op 9 januari was een mooi startschot van 2020. Niemand kon vermoeden dat we een paar maanden later door vrijwel uitgestorven straten zouden dwalen. Museum Speelklok had juist bedacht dat het een jaar zou worden met grote groepen vrolijke mensen, het jaar van de straatmuziek, met een centrale rol voor het draaiorgel en een aftrap tijdens het bevrijdingsfestival. Met het draaiorgel werd immers de bevrijding gevierd!

Maar juist die straat weerspiegelde in 2020 de ernst van de corona-pandemie. Gesloten winkels, horeca en musea, geen straatmuzikanten, geen toevallige ontmoetingen. Op het moment van schrijven geldt zelfs de avondklok. De muren van onze woonkamer - waar thuisonderwijs, werk en zorg dwars door elkaar lopen - komen op ons af, hoe groot die kamer misschien ook is. Om in een oogopslag de impact van de pandemie inzichtelijk te maken, is er in dit verslag een separaat hoofdstuk aan gewijd.

We zijn heel creatief geworden in het bedenken van een museum zonder muren, met nieuwe online activiteiten waarmee we ander publiek konden bereiken. Maar Museum Speelklok is juist zo'n onontbeerlijk tegenwicht voor diezelfde online wereld. Live muziek, samen zingen en dansen bij de instrumenten, zichtbare en voelbare techniek – dat alles wil je beleven in het museum en op straat. Wat hebben we de bezoekers gemist! De vaste gasten die elke week naar de orgels komen luisteren, de kinderen die enthousiast de speurtocht volgen, de volwassenen die zich door hun kleinkinderen laten uitleggen hoe een instrument werkt of met de rondleider in discussie gaan, we willen hen zo graag weer ontvangen.

Dankzij de coulance van de fondsen en de wendbaarheid van de medewerkers konden we ons aanpassen aan de situatie. Activiteiten werden soms meerdere keren verplaatst, het museum werd een 1,5-meteromgeving en de bezoekers werden in veilige banen geleid. De culturele instellingen hadden onderling meer contact dan ooit tevoren over de toepassing van de regels en de mogelijkheden om financieel het hoofd boven water te houden. Dat laatste was nooit gelukt zonder de steun van de Gemeente Utrecht die ons steeds goed op de hoogte heeft gehouden en naar oplossingen heeft gezocht. Zoals uit dit jaarverslag duidelijk wordt, kon Museum Speelklok dankzij alle steun veel mooie projecten realiseren. Ook voor 2021 staat weer het nodige op stapel. We zijn er klaar voor!

Marian van Dijk
Directeur

SUBSIDIËNTEN EN BEGUNSTIGERS

PROVINCIE UTRECHT

HOOGTEPUNTEN 2020

- Presentatie van de *Roadshow* op 1 juni in aanwezigheid van minister van Engelshoven en wethouder Klein.
- Muziekfestival 'Utrecht Draait op Zondag' in Park Lepelenburg i.s.m. Zimihc en Culturele Zondagen.
- Opening van de tentoonstelling *Straatbeeld* op 8 oktober.
- Overdracht van de gerestaureerde *Hindenburg* aan Zaltbommel.
- Bouw van het mini-componium.
- Documentaire over het draaiorgel i.s.m. RTV Utrecht.
- Concerten van GIST en Mark My Wor(l)ds.
- En vele online presentaties.

DE IMPACT VAN CORONA

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de directe impact van de corona-pandemie op Museum Speelklok. Wat de effecten zijn op de lange termijn voor de bezoekersaantallen, de omzetten uit verhuur en de continuïteit van het personeel is moeilijk te voorspellen. Wanneer mogen de buitenlandse bezoekers weer reizen? Is het online vergaderen de nieuwe trend? Blijft werken in de culturele sector nog aantrekkelijk voor jonge mensen? Hoe we ook reageren op de pandemie, stilzitten is geen optie, investeren blijft noodzakelijk.

Financieel

Museum Speelklok heeft een beroep gedaan op de volgende maatregelen ter compensatie van de omzetsderving in 2020: NOW, TVL en het matching fund van de Rijksoverheid, Provincie Utrecht en Gemeente Utrecht. Daarnaast heeft de Van Baaren Stichting een eenmalig bedrag beschikbaar gesteld voor de noodzakelijke aanpassingen in het museum ten aanzien van de 1,5-metervoorschriften. Omdat de toegezegde ondersteuning gebaseerd was op een inschatting die vooraf gedaan moest worden en de regelingen als communicerende vaten worden gezien, kunnen de werkelijke steunbedragen pas in de loop van 2021 door de diverse instellingen worden vastgesteld; een zo reëel mogelijke inschatting van de verwachte steun is zichtbaar in de jaarrekening.

Voor de begroting 2021 is Museum Speelklok uitgegaan van een lineair herstel van de situatie in de periode 1 juli 2021 tot en met 30 juni 2022. Het begrote tekort zal worden gedekt uit een combinatie van nieuwe steun vanuit de overheidsregelingen, garantstelling van de Vrienden van Museum Speelklok en besparing op de personeelslasten, zoals hieronder beschreven.

Personeel

Omdat de financiële gevolgen op de lange termijn moeilijk ingeschat konden worden, is na de eerste lockdown besloten zo veel mogelijk te bezuinigen op de vaste lasten. Dat betekent: tijdelijke contracten niet verlengen of het aantal uren lager stellen en vacatures niet of slechts gedeeltelijk opvullen. Ook werden projecten met externe financiering, waaraan vast personeel kon worden doorbelast, naar voren gehaald in de planning. Voorbeelden daarvan zijn het digitaliseringsproject en het maken van een nieuwe catalogus.

Voor medewerkers die niet thuis konden werken, omdat ze bijvoorbeeld een functie hebben in de horeca of de winkel, zijn nieuwe projecten gestart om hen betrokken te houden bij het museum. Voorbeelden zijn een jubileumboekje over de geschiedenis van het museum en een online giftcard met filmopnames van onze collectie.

Programma

De wijzigingen in de programmering voor 2020 waren minimaal: een enkel onderdeel werd uitgesteld, de festivalbezoeken met de Roadshow en de speciale herfst- en kerstactiviteiten werden geannuleerd. Om toch zichtbaar te blijven, ontwikkelde Museum Speelklok daarnaast nieuwe online programmering, zoals een serie vlogs en rondleidingen. Ook werden activiteiten voor kinderen online aangeboden.

Voor de lange termijn werd de programmering van de tentoonstellingen opnieuw gewogen ten aanzien van beschikbaarheid van mankracht, internationale bruiklenen, financiering en inschattingen van het aantal (internationale) bezoekers.

Coronamaatregelen in het museum

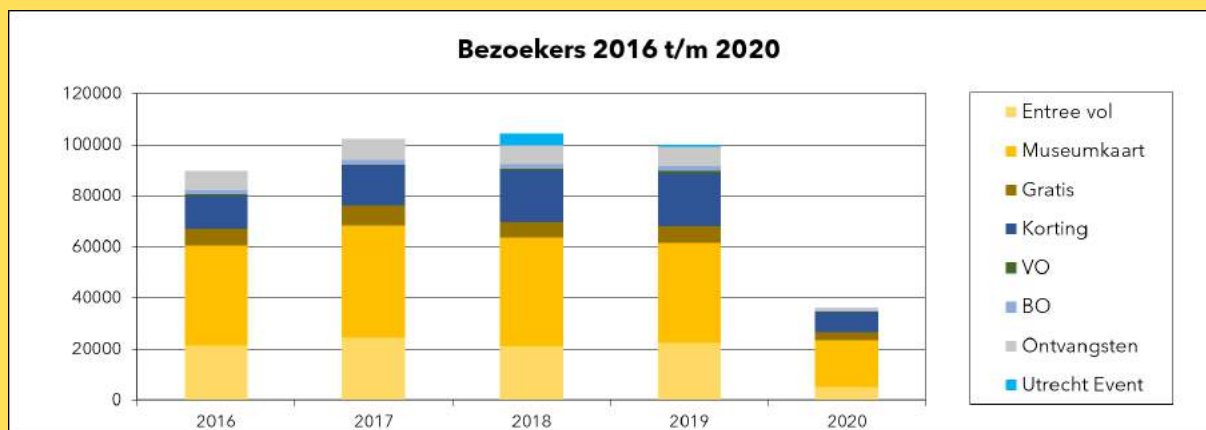
1. BEZOEKERS

In het jaar 2020 hebben we totaal 36.308 bezoekers mogen ontvangen. Na de eerste lockdown van 13 maart tot 31 mei, kwam de bezoekersstroom slechts aarzelend op gang; met name oudere mensen en toeristen bleven weg. De ervaring in de herfstvakantie werd in de kiem gesmoord: op 5 november moest het museum opnieuw voor twee weken de deuren sluiten. Zodra we weer open mochten, werden de live concerten gepland, al was het dan voor slechts 30 bezoekers. Toen op 15 december de derde lockdown volgde voor in ieder geval een periode van 5 weken, konden we de balans opmaken: in 2020 hebben we 35% van het begrote aantal van 102.775 bezoekers ontvangen.

	2020	2019	2018	2017	2016
Individuele bezoekers	13.796	46.026	43.641	42.225	36.485
Museumkaart bezoekers	18.279	39.348	42.339	43.901	39.285
Overige bezoekers *	2.925	7.167	11.080	7.923	6.526
Bezoekers commerciële ontvangsten	1.308	7.588	7.428	8.227	7.415
Totaal aantal bezoekers	36.308	100.129	104.488	102.276	89.711

Tabel 01: Opbouw van bezoekers van de jaren 2016 t/m 2020.

* Onder andere kinderen jonger dan 4 jaar, bezoekers Utrecht events, Vereniging Rembrandt en ICOM-kaarthouders.

Grafiek 01: Bezoekersaantallen van de jaren 2016 t/m 2020.

2. COLLECTIE

2.1 Collectieregistratie

De eerste fase van het project is dit jaar afgerond. Er is gekozen voor de Hornbostel-Sachs classificatie (op klankbron) als basis voor de thesaurus. Begonnen is met 177 objecten uit de vaste opstelling. De inhoud van deze records wordt momenteel verbeterd. Het besluit is genomen om met Axiell de interface via de website van Museum Speelklok te gaan ontsluiten. Dit is de snelste en goedkoopste oplossing.

Naar aanleiding van de cursus Digitale Strategie en Innovatie die de directeur volgde, zal de volgende fase in 2021 worden gestart. Die zal bestaan uit het gebruik van de verzamelde data voor publiekspresentatie, online en offline.

Ook zijn er voorbereidingen getroffen voor het maken van een nieuwe catalogus van de vaste collectie van Museum Speelklok. In 2021 wordt begonnen met het daadwerkelijke schrijven van deze catalogus. Het boek zal digitaal gepubliceerd worden. Voor de bezoekers van het museum zal een samenvatting in print verschijnen.

2.2 Aanwinsten

Het is belangrijk dat de collectie wordt geactualiseerd en ook de nieuwste ontwikkelingen laat zien. Live muziek, akoestische klankbronnen en mechanische techniek blijven aan de basis staan van het verzamelbeleid. Tot de nieuwste ontwikkelingen horen de kinetische geluidssculpturen waar mechanische techniek en muziek in een kunstwerk met elkaar worden verbonden.

Aankopen

Eind 2020 is het orgelbeeld De Turk aangekocht, dat oorspronkelijk op het gelijknamige orgel uit 1910 heeft gestaan. Dit beeld zal worden toegevoegd aan de tentoonstelling *Straatbeeld*. Na afloop van de tentoonstelling zal het object in langdurige bruikleen worden gegeven van de stichting die het draaiorgel beheert.

Orgelbeeld De Turk

Schenken en legaten

Aan het begin van het jaar is een bijzondere schenking aan de collectie toegevoegd: een heel vroege automaat die de bijnaam "De Markies" kreeg. Deze automaat werd geschonken door mevrouw Eke van Mansvelt en is vervaardigd door de Franse maker Alexandre Nicolas Théroutte. Het is één van zijn vroege modellen uit ca. 1870. Wat zo bijzonder is aan de automaat is dat hij nog volledig origineel is, inclusief de zijden kleding.

Bruiklenen

Voor de tentoonstelling *Thuis in de Buurkerk* had Museum Speelklok 15 objecten in bruikleen; deze zijn in 2020 retour gegaan naar de bruikleengever. Voor de tentoonstelling *Straatbeeld* heeft Museum Speelklok totaal 58 objecten in bruikleen gekregen van twaalf bruikleengevers, voornamelijk van particuliere verzamelaars. Gelukkig hebben vrijwel alle bruikleengevers het contract met acht maanden verlengd zodat de tentoonstelling tot en met de eerste week van 2022 kan blijven staan. De kunstwerken van Peter Demetz zullen tot eind mei 2021 in Museum Speelklok te zien zijn.

Muzikant - Helene Moris Collectie

2.3 Restauratie & onderzoek

De restauratie van het orgel De Hindenburg is uitgevoerd door Martin Conrads en Franky Vlaeminck, in samenwerking met de restauratoren van Museum Speelklok. Het instrument werd op 2 oktober tijdens een avond van de Kring voor Draaiorgelvrienden symbolisch overgedragen aan de burgemeester van Zaltbommel waarmee Museum Speelklok het orgel langdurig in bruikleen gaf voor exploitatie door Martin Conrads. Ook werd er die dag een cd gepresenteerd met het mooiste repertoire van het instrument.

In 2020 werd een bijzondere klok van de maker Jan Hendrik Kühn door een particulier aangeboden voor restauratie. Restaurator Erwin Roubal beschikt gelukkig thuis over voldoende gereedschap om het mechanische deel van de klok te kunnen restaureren. Daardoor hoefde hij niet te reizen naar zijn werk. Het muzikale gedeelte zal in 2021 in het restauratieatelier van Museum Speelklok worden gerestaureerd.

De Hindenburg

Orchestrion van Winkel

In 2020 werd de restauratie van een orchestrion van Diederich Nicolaus Winkel voltooid. Dit instrument behoort tot de collectie van het Rijksmuseum. Het meubel werd gerestaureerd door Tirza Mol. Het instrument zal eerst in de tentoonstelling *Toeval of niet?* staan waarna een tijdelijke presentatie in het Rijksmuseum volgt. Na afloop daarvan verkrijgt Museum Speelklok het opnieuw in langdurige bruikleen.

Voor restaurator Martin Paris hadden de coronamaatregelen een gunstig effect: hij kon zonder afleiding doorwerken aan de verkleinde versie van het Componium, een bijzonder instrument uit 1821 dat in bezit is van het Muziek Instrumenten Museum te Brussel en dat centraal zal staan in de tentoonstelling *Toeval of niet?*. Het originele Componium is 3,5 meter hoog, de miniversie is

ruim een meter hoog.

Het is een ongelooflijke prestatie dat het geheim van het 'randommechaniek' is ontrafeld zonder dat het originele object mag worden ontleed. En het resultaat is verbluffend: de mini 'componeermachine' produceert een schier oneindig aantal verschillende melodieën.

In 2020 is het onderzoek gestart naar de reconstructie van de kleding van de Double Tino, een orchestrion met manshoge figuren dat in 2015 werd verworven. Denise van der Vegt adviseerde en maakte de kleding. Het instrument zal worden gepresenteerd in het project *Swing!* en zal daarna in de vaste opstelling komen te staan.

In 2020 is het onderzoek gestart naar de restauratiemogelijkheden voor het Bidermann spinet (eerste helft 17e eeuw) uit de verzameling van de Esterházy Privatstiftung. Omdat alle onderdelen van het instrument nog in oorspronkelijke staat lijken te zijn, ligt een volledige restauratie niet voor de hand. Stagiair Luca Rocca, die 'Restoration and Conservation of Musical Instruments and Scientific Tools' studeert aan de Universiteit van Pavia, Italië, assisteert bij het onderzoek van het spinetgedeelte. Ook onderzoekt hij een instrument uit ca. 1810 dat eveneens een snarenbak heeft. Dit instrument behoort tot de collectie van het Kunstmuseum Den Haag, de maker is onbekend.

Bidermann Spinet

2.4 Expert Meeting

Iedere twee jaar vindt een expert meeting plaats rondom de restauratie van een mechanisch muziekinstrument met het doel om het debat over de restauratie-ethiek van 'functioneel erfgoed' te stimuleren en een uitwisseling van kennis en ervaring in dit zeer specialistische vakgebied tot stand te brengen. Op 9 december 2021 zal de derde editie worden georganiseerd rond de restauratie van het orchestrion van Winkel en de 'making of' van het mini-componium. De expert meeting zal worden gecombineerd met de opening van de tentoonstelling *Toeval of niet?* zodat aan de deelnemers een afwisselend programma kan worden geboden.

2.5 Depot

Museum Speelklok is sinds 2016 betrokken bij het overleg over een nieuw te bouwen depot in Utrecht voor de collecties van het Centraal Museum, het Universiteitsmuseum en Museum Speelklok in 2024. De klimaatomstandigheden in het huidige depot van Museum Speelklok zijn niet optimaal; het nieuwe depot zou daarom een belangrijke verbetering betekenen. Zodra de kosten van het nieuwe depot inzichtelijk zijn, zal Museum Speelklok een zorgvuldige afweging maken en een besluit nemen over deelname.

3. PRESENTATIE & EDUCATIE

3.1 Vaste presentatie

De vaste presentatie is verdeeld over verschillende ruimtes in Museum Speelklok die elk een geheel eigen karakter hebben, gerelateerd aan de functie van de instrumenten: van een huiskamer tot een koninklijk vertrek, van een straat tot een danszaal. In de drie zalen waar rondleiders de instrumenten live laten horen, komen zowel de techniek als de muziek en geschiedenis van de instrumenten ruimschoots aan bod. De rondleidingen zijn nog steeds razend populair onder bezoekers, wat onder andere te danken is aan het feit dat de rondleiders maatwerk kunnen leveren. Zo is er voor blinden en slechtzienden een speciale rondleiding ontwikkeld waarbij onderdelen van instrumenten kunnen worden aangeraakt. Bovendien zijn er Muzikale Kinderrondleidingen en kunnen bezoekers eens per maand een kijkje achter de schermen nemen bij het Restauratieatelier van Museum Speelklok.

Dezelfde indeling in muziek, techniek en geschiedenis is ook gebruikt voor de informatie in de zalen waar de bezoekers zelf op onderzoek uit kunnen gaan. Met behulp van een boekje waarin het globale verhaal wordt verteld (beschikbaar in maar liefst 9 talen) ontdekken bezoekers de magische wereld van de kleinste speeldoosjes en het oude torencarillon, tot de grootse orchestrions en de kenmerkende Nederlandse straatorgels. In de Techniekzaal kunnen bezoekers zelf de werking models bedienen van een draaiorgel, een carillon en een pianola.

3.2 Tentoonstellingen

In ons ondernemingsplan voor de periode 2017-2020 hebben we de ambitie geformuleerd om eens in de drie tot vier jaar een grote tentoonstelling te organiseren. Daarnaast worden jaarlijks kleinere exposities georganiseerd rond een specifiek thema.

Thuis in de Buurkerk

Van 2 juni 2019 tot en met 5 januari 2020 stond de Buurkerk – het huis van Museum Speelklok – in de schijnwerpers. In de presentatie *Thuis in de Buurkerk, duizend jaar verhalen onder 1 dak* werd gehoor gegeven aan de vraag van vele bezoekers om meer te vertellen over deze prachtige Middeleeuwse kerk en alle bijbehorende verhalen.

De informatiepanelen uit de tentoonstelling zijn, samen met een aantal objecten van Museum Speelklok, in een semi-permanente opstelling geplaatst op een van de promenades. In 2021 zal in samenwerking met Vereniging Oud Utrecht een tour worden ontwikkeld langs de bijzondere plaatsen in de Buurkerk. Deze tour zal de vorm krijgen van een audiotour of een app zodat iedere bezoeker zelf de verhalen kan ontdekken.

Presentatie Thuis in de Buurkerk

Straatmuziek

Het project Straatmuziek bestaat uit vier onderdelen die, verspreid over het jaar, allemaal zijn gerealiseerd. Aanleiding voor het jaarthema was de bijschrijving van de draaiorgelcultuur op de nationale lijst van immaterieel erfgoed in oktober 2019. De start van het project was gepland op 5 mei om zo het draaiorgel te koppelen aan het gevoel van bevrijding. Helaas kon dat niet doorgaan; de start van het project was nu op 1 juni toen de eerste lockdown voorbij was en Museum Speelklok de nieuwe *Roadshow* kon presenteren.

Oral history

Begin 2019 is het project gestart om door middel van filmportretten en interviews de verhalen vast te leggen van de mensen die betrokken zijn bij het draaiorgel: van de bouwers tot de orgeldraaiers, van de restauratoren tot de arrangeurs. De films werden gemaakt door Frank Smits, de interviews werden gehouden door Melanie Tangkau die ook tekende voor de projectleiding.

Een deel van de films werd in aanloop naar de tentoonstelling gepubliceerd op onze website, de overige films waren te zien in de tentoonstelling, een geschreven interview werd in de catalogus opgenomen. RTV-Utrecht gaf Frank Smits opdracht om van het materiaal een documentaire te maken over de draaiorgelcultuur in Utrecht. *De kunst van het draaiorgel* werd in november en december meerdere keren uitgezonden.

Het was mooi om te zien hoe enthousiast de orgelwereld meewerkte aan het oral history project. Het werd ervaren als een blijk van waardering en erkenning voor de orgelcultuur. De liefde voor het draaiorgel en het werken ermee onder vaak zware omstandigheden kwam goed naar voren in de gesprekken en is mooi gevangen in de filmopnames. Het project zal een vervolg krijgen door jaarlijks interviews toe te voegen zodat een goed beeld ontstaat van de draaiorgelcultuur in heel Nederland.

Familie Elderman voor De Arabier

Roadshow

Aanvankelijk ging het ontwerp van dit mobiele museum uit van een fiets maar uiteindelijk bleek een Piaggio toch praktischer. Het Utrechtse bureau Schaalwerk heeft het autootje elektrisch gemaakt en volgebouwd met interactieve onderdelen waarmee kinderen (en volwassenen!) spelenderwijs heel veel leren over mechanische muziek. Op 1 juni werd de *Roadshow* voor het eerst aan het publiek getoond en zowel wethouder Anke Klein als minister van Engelshoven kwamen die dag een kijkje nemen. Daarna gingen rondleiders van Museum Speelklok op pad met het mobiele museum in de wijken van Utrecht. Omdat het aanvankelijke plan om bij festivals te staan niet door kon gaan, besloten we de basisscholen te benaderen; de *Roadshow* kan met groot gemak een klaslokaal binnenrijden. Dat bleek een groot succes te zijn en zal zeker worden voortgezet in 2021. We onderzoeken of het ook bij verhuringen kan worden ingezet.

Minister van Engelshoven en wethouder Klein bij de Roadshow

Mini-festival Utrecht draait op Zondag

Straatfestival 'Utrecht Draait op Zondag'

Toen bleek dat het grote geplande festival van 7 juni niet door kon gaan, hebben Museum Speelklok, Zimihc en Culturele Zondagen gekozen voor een aangepaste versie op 6 september op het Lepelenburg, onder de titel *Utrecht draait op zondag*. De artiesten die daar niet konden optreden, werden zoveel mogelijk ingezet op andere momenten rondom de opening van de tentoonstelling een maand later. Gelukkig keurden de fondsen onze aangepaste plannen goed waardoor we alle artiesten konden uitbetalen.

Tentoonstelling Straatbeeld

In deze tentoonstelling staat het orgelbeeld centraal. Omdat dit de eerste keer is dat er aandacht wordt besteed aan dit onderdeel van het draaiorgel, moest Museum Speelklok veel onderzoek doen. Het was echt pionierswerk. Met een prachtig resultaat want er blijkt een fascinerende wereld schuil te gaan achter de beelden. Niet alleen het vakkundige houtsnijwerk maar ook de mode en het theater komen aan bod in de drie hoofdthema's 'mens, mode en muziek'. Bovendien wordt in een andere zaal het werk van Peter Demetz getoond, een nog levende kunstenaar die letterlijk en figuurlijk een erfgenaam is van de houtsnijkunst in de Val Gardena waar zo'n 130 jaar eerder de mooiste orgelbeelden werden gemaakt. Speciaal voor de tentoonstelling in Museum Speelklok maakte Peter Demetz een nieuw werk met de titel 'The first time'. Frank Smits maakte een filmportret dat in de tentoonstelling te zien is.

Tentoonstelling Straatbeeld

Opening tentoonstelling
Straatbeeld

Zodra de eerste lockdown voorbij was, hebben we het transport van de bruiklenen geregeld en op 8 oktober verrichtte Hans van Soelen de opening door een 'levend standbeeld' te beschilderen waarna mimespelers Pietro en Floor, verkleed als orgelbeelden, de 30 genodigden begeleidden naar de tentoonstelling.

Het grootste deel van de objecten is afkomstig van particuliere verzamelaars. Gelukkig wilden zij de bruiklenen verlengen waardoor *Straatbeeld* tot 9 januari 2022 te zien zal zijn. Bij de tentoonstelling is een catalogus verschenen met informatie over de objecten, de houtsnijkunst en de draaiorgelcultuur.

3.3 Educatie

Ook in 2020 bood Museum Speelklok zowel formele als informele educatie aan. Met de formele educatie richt het museum zich voornamelijk op het basisonderwijs. Het museum heeft museumlessen voor onder-, midden- en bovenbouw van het Primair Onderwijs. Alle museumlessen bestaan uit een voorbereidende les op school, een les in het museum en een afsluitende les in de klas. Het onderwijsaanbod sluit aan op diverse kerndoelen en leergebieden. Bovendien werken de onderwijsprogramma's woordenschat vergrotend, haken ze in op de 21ste-eeuwse vaardigheden, spreken ze cognitieve basisvaardigheden aan en sluiten ze aan op de leefwereld van de leerlingen. In het aanbod voor de bovenbouw worden de leerlingen gestimuleerd tot het zelf doen van onderzoek aan de hand van diverse bronnen. Daarnaast biedt Museum Speelklok ook onderwijsprogramma's op maat, passend bij bijvoorbeeld een schoolbreed thema. In het najaar is met de *Roadshow* een succesvolle pilot gedaan op basisscholen. Deze heeft geleid tot een werkend onderwijsprogramma dat in 2021 zal worden toegevoegd aan ons aanbod.

Door middel van informele educatie wordt aan al onze bezoekers kennis overgedragen. Een groot aantal van onze rondleiders heeft een opleiding gevolgd voor het geven van rondleidingen volgens het I Ask-principe. Hierbij is de vraag van het publiek en de interactie met het publiek leidend.

Een deel van het educatieve programma voor de midden- en bovenbouw van de basisschool, dat was verbonden aan de tentoonstelling *Robots love Music* uit 2018/19, is nog steeds beschikbaar; de interactives die in de tentoonstelling te vinden waren, zijn ondergebracht in een aparte onderwijsruimte. Tijdens de workshop in het museum gaan de leerlingen zelf werken aan een programma voor robot Nao.

Music&Motion (Muziek- en Techniekpromenade)

Museum Speelklok heeft besloten om de realisatie van de interactieve Muziek- en techniekpromenade met in ieder geval een jaar uit te stellen. Daar zijn drie redenen voor: allereerst hebben we meer tijd nodig voor het inhoudelijke concept. Daarnaast willen we de fondsenwerving starten op een moment dat de corona-pandemie echt voorbij is en tot slot willen we eerst weer op volle sterkte zijn voordat we een dergelijk groot avontuur aangaan.

Uit de gesprekken met de 'denktank' in 2019 kwamen twee onderzoeksvragen naar voren. Allereerst de vraag wat er op de promenade gecommuniceerd moet worden en waarom. Timo Houtekamer deed onderzoek en constateert dat 60% van de bezoekers een lagere mate van zelfvertrouwen in bètavakken en techniek heeft. Hij stelt dat deze bezoekers toch kunnen ervaren dat techniek niet noodzakelijkerwijs een complex, abstract of ontoegankelijk fenomeen is als er een sterke nadruk op ambacht wordt gelegd en er een koppeling met het dagelijks leven wordt gemaakt. Muziek is daarbij volgens hem een mooie troef om techniek te 'verkopen'.

Die conclusie sluit aan bij de tweede vraag: kan kunst bijdragen aan de ervaring van techniek? Musicoloog Naomi Beijer inventariseerde in opdracht van Museum Speelklok ruim 60 klanksculpturen die zouden kunnen passen bij het presentatiebeleid van Museum Speelklok en constateerde dat, voor een echt begrip, de koppeling naar de historische instrumenten belangrijk is. Daarbij is de manier waarop bezoekers gewend zijn te luisteren naar muziek een onderwerp voor verder onderzoek.

3.4 Inclusief Museum

Museum Speelklok werkt vanuit de Code Diversiteit en Inclusie om structureel zoveel mogelijk doelgroepen te betrekken bij het museum. Dat zal via twee lijnen gebeuren: in het personeelsbeleid en in de presentatie. Bovendien zullen de faciliteiten worden verbeterd.

Voor de invulling van vacatures wordt actief gezocht naar nieuwe doelgroepen. Zo is eind 2020 een vacature voor een ervaringsplaats bij de Raad van Toezicht uitgezet waarbij nadrukkelijk is gevraagd om kandidaten met een andere culturele achtergrond. Aan de bestaande presentatieprojecten voor ouderen en blinden en slechtzienden worden in 2021 drie nieuwe projecten toegevoegd: *Roadshow (zie hierboven)*, *Museumnacht kids* en *Swing!*

In 2020 is door De Zonnebloem een zeer uitgebreid onderzoek uitgevoerd naar de toegankelijkheid van het museum voor mensen met een lichamelijke beperking. Hier is de volledige klantreis, van informatie op de website, de bereikbaarheid van het museum tot de toegankelijkheid van alle ruimtes in het museum onderzocht. Op een aantal onderdelen doen wij het goed maar er is nog veel ruimte voor verbetering. Met de opgedane kennis en adviezen kunnen wij in 2021 aan de slag.

Utrecht Museumdag

Utrecht Museumdag brengt ouderen, die niet meer zelfstandig op pad kunnen, en musea bij elkaar. Het vormt al meer dan tien jaar een unieke samenwerking tussen SUM, AxionContinu en de Van Baaren Stichting. Onder *Utrecht Museumdag* vallen zowel de programma's 'Vrijdag Museumdag' (sinds 2009) waarbij bewoners uit zorglocaties een bezoek brengen aan de musea in Utrecht als 'Museum voor 1 Dag' (sinds 2011) waarbij museumdocenten, met Utrechtse collecties, een bezoek brengen aan de zorglocaties. Een gespecialiseerd team van museumdocenten en coördinatoren bedenkt de inhoud, regelt de logistiek van planning en vervoer en verzorgt de uitvoering.

In maart 2020 werden de programma's van *Utrecht Museumdag* stilgelegd. Gelukkig konden we in het najaar met Mv1D nog elk van de zorglocaties voorzien van één of meerdere activiteiten. Daarnaast heeft de projectgroep niet stilgezeten. Achter de schermen werd druk gewerkt aan de nieuwe website, er kwam een magazine en er werd een kerstkaart verspreid

Pop-Up Expo

onder de bewoners van de zorglocaties en de thuiszorg. Ook werd een Pop-Up Expo gerealiseerd, ingericht met reproducties van kunstwerken uit de Utrechtse musea.

Voor 2021 is er de hoop om stap voor stap de activiteiten van Vrijdag Museumdag en Museum voor 1 Dag weer op te starten. Dit vraagt om maatwerk en nauwkeurige afstemming tussen het programmateam en de betrokken organisaties. Ook blijft er aandacht voor nieuwe initiatieven om in contact te blijven met

de doelgroep, waaronder het project 'Museum voor Thuis' en de *Roadshow*. Daarnaast is er de wens om de jaarlijkse Ervarea-cursus voor rondleiders over het omgaan met mensen met dementie en de stamtafel in Museum Speelklok voor alleenstaande ouderen te continueren.

Swing!

Het project *Swing!* bestaat uit een serie concerten in 2021 waarbij totaal minimaal zes objecten uit de collectie van Museum Speelklok centraal staan die elk een ander licht werpen op het koloniaal verleden en die verbonden kunnen worden met een muzikaal programma rond de centrale vraag: welke invloed heeft de muziek van tot slaaf gemaakten op de Westerse muziek? De concerten zullen de vorm krijgen van een talkshow waarbij ook het publiek zich in de discussie kan mengen. De informatie die door gastconservator Garjan Sterk wordt verzameld zal structureel beschikbaar blijven in de registratie en presentatie van de objecten. Het is belangrijk dat alle medewerkers van het museum het belang van de gekozen aanpak onderschrijven. Daarom zal Garjan Sterk, de gastconservator van *Swing!*, in maart 2021 het onderwerp toelichten en het gesprek aangaan tijdens een personeelsbijeenkomst.

De Fruitverkoper, Gustave Vichy, Parijs, ca. 1885.

Museumnacht Kids

In 2019 is het projectplan opgesteld voor de eerste 'Museumnacht kids' die op 4 juli 2020 zou plaatsvinden. Helaas gooide corona roet in het eten en moest het project met een jaar worden uitgesteld naar 20 november 2021. Zie verder onder hoofdstuk 7.

4. EVENEMENTEN

Evenementen voor kinderen

Met de nieuwe voorstelling *Prinses op de erwt* trok Aubrey Snel in de voorjaarsvakantie weer veel kinderen en hun ouders naar het museum. Aanvankelijk was voor de herfstvakantie een nieuwe voorstelling door Dender geprogrammeerd. Maar door een auto-ongeluk moest een van de spelers afhaken. Gelukkig kon Aubrey invallen met de Pinokkio-vertelling die thematisch mooi aansloot bij de tentoonstelling *Straatbeeld*. Helaas vervielen de voorstellingen in de kerstvakantie.

Evenementen voor volwassenen

Het mag een wonder heten dat, tussen alle lockdowns door en binnen de beperkende maatregelen, toch nog een aantal concerten gerealiseerd kon worden dankzij de flexibiliteit van de musici, de inzet van de medewerkers en de coulance van de fondsen. Museum Speelklok heeft ook deelgenomen aan de online variant van de Nationale Museumweek en de Maand van de Geschiedenis.

Kerkorgelconcerten in juli

Na het succes van de reeks in 2019 heeft Museum Speelklok in de maand juli op de woensdagmiddag een nieuwe reeks kerkorgelconcerten georganiseerd. Dit jaar werden de organisten uitgedaagd om te improviseren over een lied dat eerst door het draaiorgel De Drie Pruiken werd gespeeld. De concerten werden gegeven door Bert van den Brink, Geerten Liefing, Gerben Mourik, Gerrit-Christiaan de Gier en Evan Bogerd. De resultaten waren zeer uiteenlopend: van een swingende improvisatie tot een symfonische bewerking. Hoewel we blij waren dat de concerten konden doorgaan, was het jammer dat slechts de maximale toegestane 30 bezoekers aanwezig konden zijn.

Jazz en Wereldmuziek in het najaar

Doordat de zaalverhuur vrijwel tot stilstand was gekomen, zijn de ruimtes in het museum tegen kostprijs aangeboden aan Utrechtse musici die door de coronapandemie het aantal speelbeurten zagen verdampen. Hieruit zijn twee concertreeksen voortgekomen die financieel werden gesteund door het Prins Bernhard Cultuurfonds: een serie jazzconcerten van het Utrechtse 'GIST collectief' en een serie concerten onder de noemer 'Mark My Wor(l)ds' georganiseerd door Mark Lotz. De kaartverkoop verliep via het ticketsysteem van het museum, wat door alle verplaatsingen naar nieuwe data en terugbetalingen complexer was dan gedacht.

Op 3 september gingen de twee reeksen met een zeer geslaagd minifestival van start met Het Kwantum Trio (Steven Kamperman, Albert van Veenendaal en Oene van Geel), het pianoloze kwintet DEON rond bassist Dion Nijland, en het duo Mark Alban Lotz en Alan Purves.

Op 4 december volgde een concert door GIST, met het Ruben Drenth Trio (Ruben Drenth, Mees Siderius en Jeroenden Daas) en altviolist en singer-songwriter Roosmarijn Tuenter en gitaarvirtuoos Prashant Samlal. Omdat het programma was gesplitst in twee delen, verdeeld over twee zalen, konden totaal 60 bezoekers worden toegelaten. Een stuk van Stephan Kamperman voor 3 blazers en draaiorgel vormde de entr'acte.

Op 12 december vond het eerste concert 'Orient Calls' van Mark My Wor(l)ds plaats met o.a. Hamid Reza Behzadian. Daarin kregen de musici ook de gelegenheid om zichzelf nader voor te stellen aan het publiek. Gelukkig mogen de resterende concerten worden verschoven naar 2021.

Concert Windows of Opportunity

Op zondagavond 29 november vond een concert plaats voor twee maal dertig personen. Windows biedt jonge musici tot 30 jaar de mogelijkheid om binnen één week een nieuwe voorstelling te creëren, die vervolgens coronaproof uitgevoerd kan worden. De ensembles en solisten krijgen artistieke en zakelijke coaching en verblijven deze week in Akoesticum in Ede. Ook hier stelde Museum Speelklok de zaal en medewerkers tegen kostprijs ter beschikking.

Rogier Kappers (glazendraaier) bij de opening van de tentoonstelling *Straatbeeld*

5. MARKETING & COMMUNICATIE

5.1 Tentoonstellingen & activiteiten

Aanvankelijk was het bevrijdingsfestival het startsein voor Straatmuziek. Helaas kon dat niet doorgaan vanwege de lockdown, maar de presentatie van de nieuwe *Roadshow* op 1 juni in aanwezigheid van minister van Engelshoven en wethouder Klein maakte veel goed. En dankzij de samenwerking met ZIMIHC en Utrecht Marketing kon op 6 september een mooi minifestival worden gerealiseerd als muzikale aanloop naar de opening van de tentoonstelling *Straatbeeld* op 8 oktober.

Rondom de opening van de tentoonstelling is een online en offline campagne opgezet die, met het oog op de coronamaatregelen, vooral gericht was op het aantrekken van publiek vanuit de regio Utrecht. Radio 4, de landelijke Telegraaf, Stadsblad Utrecht, Uitagenda Utrecht en het AD UN besteedden aandacht aan de tentoonstelling. Daarnaast is door RTV Utrecht, naast een reportage, een prachtige documentaire gemaakt over de 'Kunst van het draaiorgel', gebaseerd op de films van het Oral History Project van Museum Speelklok.

Campagnebeeld
Tentoonstelling
Straatbeeld

Online activiteiten

Omdat het museum in 2020 meerdere keren voor een langere tijd haar deuren moest sluiten, zijn er verschillende online activiteiten geproduceerd. Zo is in 2020 voor het eerst gestart met het plaatsen van een zestal museumvlogs. De vlogs werden gemaakt door onze rondleider Roelof Poorten en werden online goed bekeken. Ook haakte Museum Speelklok o.a. aan bij CZ@HOME, My Daily Shot of Culture en was directeur Marian van Dijk te gast bij één van de live Museumweek tv-uitzendingen. Daarnaast zette Museum Speelklok diverse (online) thuisactiviteiten op en ontwikkelde het een langgewenste videopagina op de website. Al deze acties zorgden er mede voor dat het museum ook in sluitingstijden online zichtbaar bleef voor haar (potentiële) doelgroepen.

Marian van Dijk bij
Nationale Museumweek
TV

5.2 Bezoekersonderzoek

In februari 2020 heeft de marketingafdeling van Museum Speelklok zo'n 130.000 postcodegegevens (viercijferig) van haar museumbezoekers van de afgelopen drie jaar laten analyseren door een extern bureau. Door dit onderzoek, dat gebruik maakte van de Whize-methode heeft het museum een goed beeld gekregen van de herkomst van haar bezoekers en de bezoekssegmenten. Uit dit onderzoek is gebleken dat de bezoekers van het museum gevormd worden door de volgende segmenten, waarvan de eerste drie het belangrijkste zijn:

1. **Jong & hoopvol**
2. **Plannen & rennen**
3. **Luxe leven**
4. Stedelijk dynamiek
5. Zorgeloos actief

Het feit dat 'Jong & hoopvol' in de top drie bleek te staan, was een verrassende uitkomst voor Museum Speelklok. De vraag of er een relatie is met de tentoonstelling *Robots love Music* werd positief beantwoord door een verdiepende profielanalyse. Zie onderstaande tabel.

Indexen bestand vergeleken met verzorgingsgebied											
	Museumkaarthouders - Buurkerk	Kassaverzicht - Buurkerk	Museumkaarthouders - Buurkerk	Kassaverzicht - Buurkerk	Museumkaarthouders - Marble Machine	Kassaverzicht - Marble Machine	Museumkaarthouders - Robots love Music	Kassaverzicht - Robots love Music	Museumkaarthouders - Selfie automaten	Kassaverzicht - Selfie automaten	Totaal
A - Dromen en Rondkomen	42	41	44	46	41	43	42	45	42	43	42
B - Jong en Hoopvol	127	103	119	104	131	109	121	104	125	111	123
C - Volks en Uitgesproken	94	93	93	99	92	109	94	100	92	99	94
D - Bescheiden Ouderen	91	96	93	97	88	106	93	98	91	97	91
E - Stedelijke Dynamiek	87	69	84	66	90	64	85	66	86	71	85
F - Gewoon Gemiddeld	88	94	91	107	84	88	90	106	89	100	90
G - Gezellige Emptynesters	95	101	97	108	91	102	95	108	95	104	95
H - Landelijke Vrijheid	78	178	83	99	73	50	83	96	76	94	80
I - Plannen en Rennen	135	139	135	136	140	159	135	135	135	135	136
J - Zorgeloos en Actief	114	110	114	108	115	111	114	108	114	110	114
K - Luxe Leven	141	132	141	122	146	92	144	124	148	130	142

Tabel 02: Resultaten profielanalyse bezoekers

Maar 'Jong & hoopvol' was niet de enige groep die speciaal voor *Robots love Music* naar het museum kwam; ook 'Plannen & rennen' scoorde hoog. Dit is voor het museum bovendien een zeer aantrekkelijke bezoekersgroep: hij scoort altijd hoog tijdens een tentoonstelling en de korting van de Museumkaart is voor deze groep blijkbaar van minder groot belang.

Interessant is de uitschieter van bezoekers met het profiel 'Landelijke Vrijheid' bij de presentatie *Thuis in de Buurkerk*. De verklaring hiervoor is naar alle waarschijnlijkheid te vinden in het feit dat gedurende dezelfde periode in Museum Catharijneconvent in Utrecht de tentoonstelling *Bij ons in de Biblebelt* te zien was. De onderwerpen van beide tentoonstellingen sloten goed op elkaar aan. Dit maakte het voor de mensen aantrekkelijk om een combinatiebezoek te plannen.

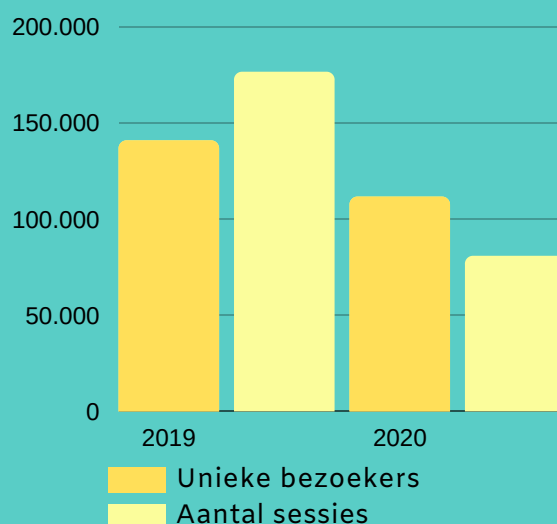
Omdat Utrecht Marketing ook een bezoekersonderzoek heeft opgezet aan de hand van de Whize profielen, hopen we dat de informatie over de Utrecht-brede bezoekssegmenten ons in 2021 kan helpen de ontwikkelingen rond de segmenten inzichtelijk te maken. Dat is van extra groot belang nu onzeker is wanneer de buitenlandse bezoekers weer terugkeren in de stad.

5.3 Communicatiemiddelen

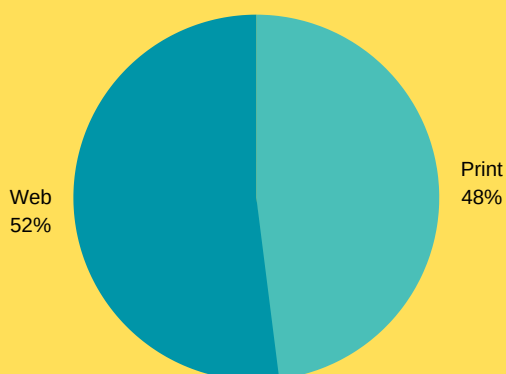
Voor alle activiteiten wordt gebruik gemaakt van free publicity via de website, de digitale nieuwsbrief, een persbericht en de inzet van de social-mediakanalen. Rondom grotere projecten, zoals tentoonstellingen, wordt er tevens een betaalde (online en offline) campagne opgezet. De vastgestelde communicatiedoelgroep is per project bepalend voor de plekken waar advertenties worden uitgezet. De resultaten van de online campagnes kunnen goed worden geëvalueerd en geoptimaliseerd.

Websitebezoekers

In 2020 bezochten 111.400 unieke bezoekers de website van Museum Speelklok; in 2019 waren dat er 140.662. Ook het totaal aantal sessies is iets afgenomen. De verklaring voor deze afname is het feit dat Museum Speelklok meerdere keren voor langere tijd de deuren moest sluiten waardoor minder mensen onze website hebben bezocht ter voorbereiding op hun bezoek aan het museum. Gelukkig werden onze online activiteiten goed bekeken.

Grafiek 02: Aantal unieke bezoekers en aantal sessies van 2019 en 2020

Grafiek 03: Verdeling digitale of papieren pers aandacht

Media

De pers aandacht voor Museum Speelklok was in 2020, ondanks de corona ontwikkelingen, weer groot. Over het museum, de tentoonstellingen en de andere activiteiten werd uitvoerig bericht. Dit gebeurde onder andere op informatieve websites, social-mediakanalen en in blogs. Maar ook in kranten, vakbladen en magazines was er aandacht voor het museum (zie grafiek over de verdeling tussen print en web).

Social media

Facebook en Instagram vormen de belangrijkste social media kanalen voor het museum. Gedurende het jaar zijn er meerdere keren per week op allebei de kanalen berichten geplaatst, waardoor beide kanalen gegroeid zijn in bereik en aantal volgers. Op Facebook wisten we in 2020 ruim 445 nieuwe mensen aan ons te binden. Op Instagram waren dit 278 nieuwe mensen. Hiermee is de groeicurve op social media ook in 2020 voortgezet.

6. COMMERCIËLE ACTIVITEITEN

Ook de omzetten van de commerciële activiteiten zijn in dit bijzondere coronajaar een stuk lager uitgevallen dan begroot. Geplande verhuringen werden al bij de eerste lockdown geannuleerd en daar kwamen later in het jaar maar weinig nieuwe verhuringen voor in de plaats. Maar ook de omzetten van het café en de winkel zijn, in de lijn met de lagere bezoekersaantallen, tot grofweg een derde van de begrote cijfers gedaald.

6.1 Museumcafé

Van alle commerciële activiteiten is het café de grote verliezer. Immers, vanaf de heropening in juni waren maximaal 30 personen in het café toegestaan en vanaf 14 oktober moest alle horeca sluiten. Met deze strenge beperkingen is het bewonderenswaardig dat er toch nog grofweg een derde van de begrote omzet is gerealiseerd.

6.2 Museumwinkel

Vanwege het Beethovenjaar was in de winkel een mooie collectie te koop van schrijfwaren, brillenkokers en paraplu's met het welbekende Beethovenhoofd. Door de langdurige sluiting zijn de artikelen lang niet allemaal verkocht. Van de verkochte artikelen blijven de mini speeldoosjes met natuurgetrouwe kopieën van orgelfronten een hardloper. Ondanks de tegenvallende omzet door minder bezoekers blijkt de gemiddelde omzet per bezoeker toch gestegen van begroot € 1,- naar werkelijk € 1,11 per persoon.

Producten met Beethoven in de Museumwinkel

6.3 Verhuringen

Al direct na de aankondiging van de eerste coronasluiting op 12 maart regende het annuleringen voor de periode daarna. Maar ook voor alle evenementen later in het jaar werd uiteindelijk besloten te verplaatsen of te annuleren. Reizen werd een stuk lastiger en samenkomen met grote aantallen deelnemers bleek later een groot struikelblok.

Bij al deze annuleringen zijn wij heel coulant omgesprongen met de annuleringsvoorwaarden. In een klein aantal gevallen is een percentage van de offerte wel gefactureerd met de afspraak dat, wanneer op een later moment het evenement toch door zou kunnen gaan, wij dit bedrag in mindering zouden brengen op de eindfactuur.

Na de opening op 1 juni gaf het museumprotocol aan wat, en op welk moment van het jaar, nog wel mogelijk was. De grootste beperkende factor was het maximum aantal te ontvangen gasten in een 1,5 meter-aanpassing. Daardoor kon Speelklok nog slechts één evenement met 100 personen in het Middenschip organiseren. Gelukkig konden wij wel een lange reeks bijeenkomsten van de Openbare Bibliotheek en de Vrije Academie voor maximaal 23 gasten in de Transeptzaal faciliteren. Helaas gooide de sluiting van twee weken in november en de sluiting vanaf 15 december weer roet in het eten.

Uiteraard oriënteren wij ons ook op de mogelijkheid om congressen en symposia te streamen in 2021. Bij deze zogenaamde hybride evenementen is een klein aantal bezoekers op locatie aanwezig en kan een veel groter aantal deelnemers wereldwijd online deelnemen. Dit vraagt echter een investering in de techniek en een nieuw verdienmodel omdat bij dit soort evenementen de horecaomzet een stuk lager uitvalt.

7. SAMENWERKING

7.1 Samenwerkende Utrechtse Musea

De vijf grote musea in Utrecht – Museum Catharijneconvent, Centraal Museum, Museum Speelklok, Spoorwegmuseum, Universiteitsmuseum – de Domtoren en het Utrechts Archief hebben in 1993 de Stichting Samenwerkende Utrechtse Musea opgericht waarbij de directies van de aangesloten organisaties het bestuur vormen en de inhoudelijke portefeuilles beheren. Museum Speelklok ontfermt zich over de maatschappelijke projecten.

De SUM ontwikkelde in 2017 een museumvisie met de titel *Waarde voor Utrecht*. Hoofdpunten uit deze visie:

- het creëren van een aantrekkelijke culturele ontmoetingsplek;
- meer bereik door krachtige partnerschappen;
- maatschappelijke meerwaarde;
- spraakmakende grotere projecten;
- gezamenlijk depotbeheer.

Dit heeft in 2020 geleid tot de volgende activiteiten:

Samenwerking Utrecht Marketing

SUM werkt al enkele jaren succesvol samen met Utrecht Marketing voor de uitvoering en coördinatie van haar collectieve marketinginspanningen. Onderdeel hierin is een afname van een uitgebreid partnerpakket, centrale informatievoorziening en algemene project ondersteuning. In 2020 trok de campagne 'Vakantie in mijn stadsie' veel aandacht. Onderdeel was een pop-upstore in de stationshal van Utrecht Centraal waar onder andere een draaiorgeltje van Museum Speelklok stond.

Belangenbehartiging

Verskillende directeuren vertegenwoordigden ook in 2020 de samenwerkende musea in bestuurlijk overleg, waaronder Centrum Management Utrecht, Cultuur en School en het corona-crisisberaad met de wethouder.

Maatschappelijke projecten

Sinds februari 2020 is Lizanne Gille coördinator van de Ouderenprojecten. Om de groeiende groep dementerende ouderen beter te kunnen begeleiden, wordt jaarlijks een cursus 'Omgaan met dementie' aan rondleiders aangeboden. In 2020 is een speciale website gelanceerd met de naam *Utrecht Museumdag*. Ook werd een reizend pop-up museum gerealiseerd. De ouderenprojecten worden mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Van Baaren Stichting. Zie ook onder 3.4.

Museumnacht kids

Dit project moest met een jaar worden uitgesteld naar 20 november 2021. Het zal worden gerealiseerd in samenwerking met de Stichting Museumnacht Kids, inmiddels een zelfstandige organisatie met de naam Donkergroen. Doel is om de families met kinderen te bereiken die niet vanzelf naar het museum komen. Om te zorgen dat de doelgroep zich structureel verbonden zal voelen met de musea, zullen kinderen en hun ouders actief worden betrokken bij de programmering en bij de realisatie van het project. Om de drempel zo laag mogelijk te maken, zal gratis vervoer naar de binnenstad worden aangeboden. Het project wordt gesteund door het Evenementenfonds.

7.2 Utrechts Muziekoverleg

Onder voorzitterschap van Jeroen Bartelse, directeur van TivoliVredenburg, vergaderde het Utrechts Muziek Overleg (UMO) online over actuele zaken. Met meer dan dertig leden is het UMO inmiddels uitgegroeid tot een organisatie die een serieuze gesprekspartner is voor de gemeente Utrecht. Om de organisatiestructuur werkbaar te houden, is een dagelijks bestuur opgericht en zijn werkgroepen in het leven geroepen met een speciale opdracht. Museum Speelklok vervult het voorzitterschap van de werkgroep die speciaal aanbod onderzoekt.

7.3 Hogeschool voor de kunsten Utrecht (HKU)

Met het Conservatorium van de HKU heeft Museum Speelklok een structurele samenwerking. Jaarlijks komt een groep eerstejaars studenten naar het museum voor een speciale rondleiding. Voor derdejaars studenten geeft de directeur jaarlijks een toelichting op de mogelijke stageprojecten; ook werft zij dan nieuwe rondleiders. Voor tentoonstellingen wordt vaak samengewerkt met net afgestudeerde studenten.

7.4 Cultuur & School

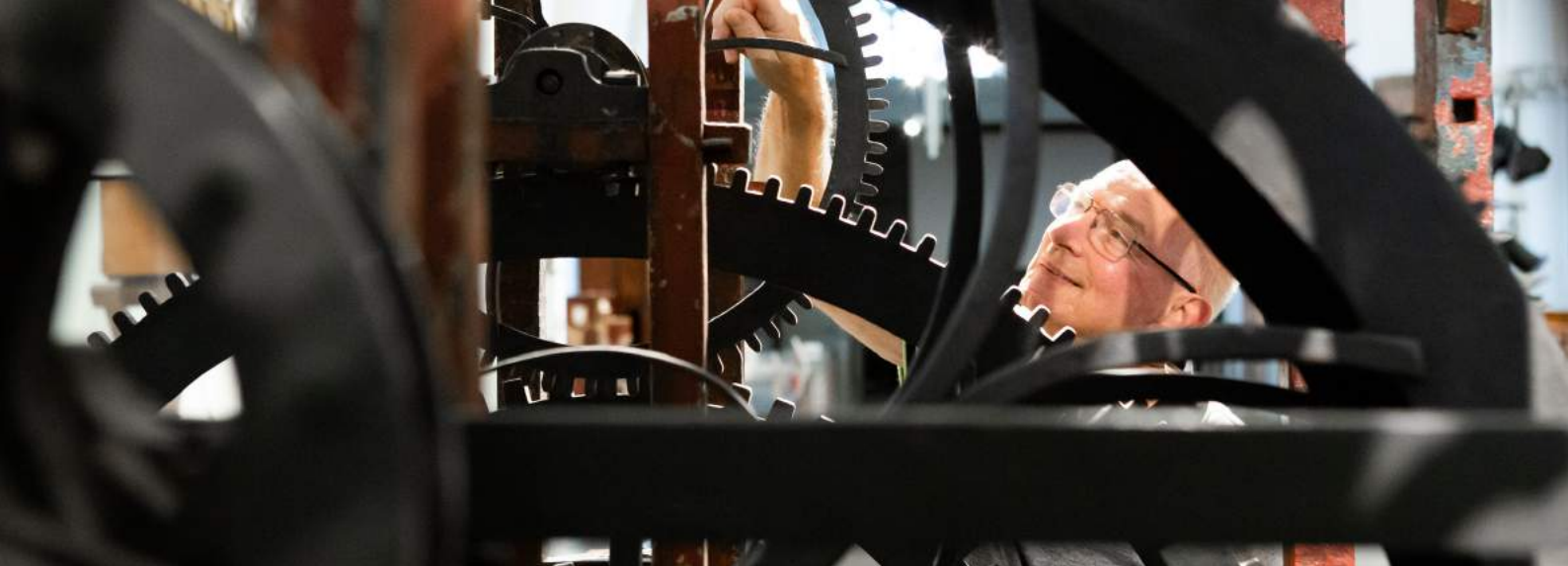
Cultuur & School heeft als doel het optimaal koppelen van de vraag van de scholen aan het grootschalige, buiten de school georganiseerde cultuureducatieaanbod van de Utrechtse culturele instellingen, en daarbij de continuïteit en kwaliteit van het cultuureducatieaanbod te borgen. In 2020 gingen er 192 scholieren via Cultuur en School naar Museum Speelklok.

7.5 Gemeente Utrecht

Het jaar 2020 begon met het positieve advies voor het beleidsplan 2021-2024 van Museum Speelklok. De rest van het jaar stond in het teken van de coronamaatregelen en de mogelijkheden voor compensatie van het gederfde inkomen. De Gemeente hield nauw contact met alle culturele instellingen, de wethouder stak het veld persoonlijk een hart onder riem en tweewekelijks vond een overleg plaats tussen wethouder en afgevaardigden van de overkoepelende organisaties. Vlak na de zomer werd duidelijk dat Museum Speelklok in aanmerking kwam voor de landelijke steunmaatregel, waarbij een bedrag vanuit het Rijk door Provincie en Gemeente werd aangevuld. Dankzij deze bijdrage en de bijdragen uit de NOW- en TVL-regeling kan het tekort van 2020 worden gedekt.

7.6 BankGiro Loterij

Museum Speelklok werkt al vele jaren succesvol samen met de BankGiro Loterij. Het museum is sinds 2006 beneficiënt met een jaarlijkse bijdrage van € 200.000. In 2020 heeft de BankGiro Loterij bijgedragen aan het *Oral History* project, de restauraties van het orgel 'de Hooghuis' en de pianola 'Steinway Welte' en aan het project *Straatmuziek*. Via geormerkt werven ontving het museum in 2020 nog een extra bijdrage van € 48.316 die vrij besteedbaar is.

8. ORGANISATIE

Het bestuur van het museum bestaat uit één persoon: de directeur. Deze legt minimaal vijf maal per jaar tijdens een vergadering verantwoording af aan de Raad van Toezicht, bestaande uit vijf of zes leden. Grote strategische beslissingen en uitgaven boven de €25.000 worden tussentijds besproken en goedgekeurd. Voor elke vergadering worden een directieverslag, de financiële rapportage en eventuele additionele stukken toegestuurd. Het museum volgt de Code Cultural Governance. Jaarlijks wordt geëvalueerd of de principes van de Code in voldoende mate worden gevolgd. Ook wordt jaarlijks de lijst met nevenfuncties van bestuur en Raad van Toezicht geactualiseerd en aan het jaarverslag toegevoegd.

De Raad van Toezicht heeft als taak om toezicht te houden op de algemene gang van zaken in het museum. De Raad van Toezicht grijpt zo nodig in en staat de directeur met advies terzijde. De Raad van Toezicht richt zich bij de vervulling van zijn taak op het belang van het museum en weegt daarbij de belangen af van de bij het museum betrokkenen. De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor de kwaliteit van zijn eigen functioneren; iedere twee jaar vindt een zelfevaluatie plaats, de laatste vond plaats in 2020. Leden van de Raad van Toezicht ontvangen voor de uitoefening van hun functie geen beloning.

In 2020 vergaderde de Raad van Toezicht vijfmaal. Naast de financiële zaken, zoals de begroting, de jaarrekening en de meerjarenprognose, stonden ook de ervaringsplaats voor de Raad van Toezicht en de compensatiemaatregelen op de agenda. Bovendien vond een brainstormsessie plaats over de transitie naar Museum Speelklok 3.0, de koers die in het Beleidsplan 2021-2024 is beschreven.

Met ingang van 2012 is de maximale zittingstermijn 9 jaar, bestaande uit 3 termijnen van 3 jaar. De samenstelling van de Raad van Toezicht per 31 december 2020 was als volgt:

- De heer J.W.R. van Lunteren, voorzitter per 27-11-2018
- De heer M.G. Bierman, penningmeester per 30-11-2015, herbenoemd in 2018
- Mevr. S.G. van Dockum, lid per 27-06-2017, herbenoemd in 2020
- Mevr. C. Jager, lid per 25-06-2015, herbenoemd in 2018
- De heer S. Linnenbank, lid per 25-09-2019

9. P E R S O N E E L

Het museum volgt voor de meeste functies de Museum CAO voor haar werknemers, inclusief de directie. Het aantal vaste museummedewerkers per 31 december 2020 uitgedrukt in FTE's bedroeg 20 (2019=21). Het museum werkt daarnaast zowel binnen als buiten reguliere openingstijden (tijdens verhuringen) met oproepkrachten die werkzaam zijn bij de algemene dienst, als rondleider of als huismeester.

Personeelsmutaties

- Robin van Gils was tot 1 juli tijdelijk in dienst ten behoeve van het project *Straatmuziek*.
- Joline Stoffel nam zwangerschapsverlof op; zij werd vervangen door Lise Claerhoudt.
- Koen de Jong, technisch medewerker, is per 15 januari uit dienst getreden.
- Elsbeth van der Vlist is per 1 februari uit dienst getreden als coördinator maatschappelijke projecten. Haar functie is overgenomen door Lizanne Gille, junior-conservator bij het Spoorwegmuseum.
- Alberic Godderis, hoofd restauraties, is per 1 augustus uit dienst gegaan om een eigen bedrijf te starten in België. Hij zal voorlopig niet worden opgevolgd; zijn taken worden verdeeld tussen de restauratoren en worden gecoördineerd door de directeur.
- Jan Kees Kuijs, medewerker educatie, is per 1 december uit dienst gegaan. Zijn taken zijn overgenomen door de coördinator presentatie en educatie.
- Het contract met Tristan Budel, assistent windinstrumenten op de restauratieafdeling, werd per 1 juli verlengd en uitgebreid naar 5 dagen per week.
- Bij de restauratieafdeling werkten in 2020 drie vrijwilligers: Hans van den Berg, Huub Corsius en Harry van Someren. Hans van den Berg nam in het voorjaar afscheid.
- Tommy van Doorn liep stage bij de collectieafdeling van februari t/m juli.
- Naomi Beijer en Timo Houtekamer waren een korte periode in dienst in verband met hun voorbereidend onderzoek ten behoeve van de Muziek- en Techniekpromenade.

Uit het opleidingsbudget werden de volgende cursussen betaald: 'Digitale strategie en innovatie' (via DEN) door Marian van Dijk, een coachingstraject door Rosalie Hazeleger en de module 'Management en marketing van maatschappelijke organisaties' (VU Amsterdam) door Bart Doornbush.

Interne communicatie

Door middel van een interne nieuwsbrief wordt het personeel van het museum op de hoogte gebracht van de lopende zaken. Deze interne nieuwsbrief wordt maandelijks verstrekt aan alle personeelsleden, het bestuur van de Stichting Vrienden van Museum Speelklok en aan de Raad van Toezicht. Twee keer per jaar wordt een personeelsbijeenkomst georganiseerd om met elkaar in gesprek te gaan over o.a. beleid en lopende projecten. In het voorjaar stond de bijeenkomst in het teken van de aanpassingen aan de 1,5-metermaatregelen, de protocollen voor thuiswerken en de online presentatiemogelijkheden en in het najaar werd de financiële situatie van het museum besproken.

Voor dringende en belangrijke zaken verstuurt de directeur een apart e-mailbericht. Daarnaast worden er actuele berichten en bezoeksijfers door collega's gedeeld via het interne communicatiesysteem Speakap. Na de eerste lockdown is het aantal persoonlijke contacten via mail, telefoon en Teams geïntensiveerd. Bovendien zijn per afdeling online borrels en koffiemomenten georganiseerd om contact te houden.

Personeelsvertegenwoordiging

In 2014 is er een personeelsvertegenwoordiging (PVT) ingesteld. Net als in 2019 waren er ook dit jaar niet voldoende kandidaten om de PVT actief te laten zijn. Na een oproep tijdens de personeelsbijeenkomst in het najaar, meldden zich drie kandidaten zodat de PVT in 2021 weer kan starten.

De personeelssamenstelling

Per 31 december 2020 was de personeelssamenstelling als volgt.

Mevrouw L. (Linda) van Beek	Zelfstandig Werkend Horeca Medewerker
De heer P.J. (Peter) van den Berg	Restaurator
Mevrouw drs. E. (Ebelin) Boswinkel	Hoofd Presentatie & Educatie
Mevrouw K.C. (Connie) van Bruggen-van den Hoek	Hoofd Financiën & Personeelszaken
De heer T.J. (Tristan) Budel	Assistent Restaurator Windinstrumenten
Mevrouw L. (Lise) Claerhoudt	Producent Winkel tentoonstelling
De heer H.A. (Huub) Corsius	Vrijwilliger
Mevrouw drs. M.H. (Marian) van Dijk	Directeur
De heer B.L. (Bart) Doornbusch	Medewerker Commerciële Verhuur
Mevrouw W.A.M. (Wanda) Frowijn-Consten	Medewerker Financiën & Personeelszaken
Mevrouw V.R. (Rosalie) Hazeleger	Hoofd Communicatie & PR
Mevrouw F.A.S. (Friedell) ten Holt-Derksen	Restaurator
Mevrouw V. (Vera) Keereweer	Medewerker Marketing & Communicatie
Mevrouw M. (Maaïke) Kraaijenbrink	Registrator
De heer W. (Wijnand) Laros	Medewerker Technische Realisatie
Mevrouw drs. A.S. (Anne-Sophie) van Leeuwen	Conservator
Mevrouw dr. M. (Marieke) Lefeber-Morsman MA	Conservator
De heer F. (Fady) Mansour	Floormanager
De heer M. (Martin) Paris	Restaurator
De heer E.G. (Erwin) Roubal	Restaurator
De heer J.K. (Jan Kees) de Ruijter	Specialist Mechanische Muziek & Arrangeur
Mevrouw C.P.D. (Carolina) Schoeman-Deisz	Medewerker Algemene Dienst
De heer H. (Harry) van Someren	Vrijwilliger
De heer D. (Dave) Stoker	Medewerker Huishoudelijke Dienst
Mevrouw C.M. (Christina) Vilters	Medewerker Algemene Dienst
Mevrouw J.H. (Joline) Wijnands- Stoffel	Coördinator Presentatie & Educatie
De heer C.P. (Stan) van Zadelhof	Hoofd Bedrijfsvoering

Tabel 03: Overzicht vaste dienst Museum Speelklok

10. GEBOUWEN

Museum Speelklok huurt het gebouw van de Buurkerk van de Gemeente Utrecht met daarbij de afspraak dat het museum het beheer en onderhoud van het gebouw voert. Daarnaast huurt het museum de atelierruimte aan de Lichte Gaard en een depotruimte van de Stichting Vrienden. In afwachting van een structurele oplossing is een grote verzameling pianolarollen tijdelijk elders opgeslagen. Zie ook de plannen voor Depot Utrecht onder 2.5.

Onderhoud

Met betrekking tot het groot onderhoud van de Buurkerk maakt het museum gebruik van de SIM (Subsidieregeling Instandhouding Monumenten). Voor de periode 2019 – 2024 is een onderhoudsplan opgesteld. In 2020 zijn kleine onderhoudswerkzaamheden van het schilderwerk aan de buitenzijde uitgevoerd. Overige grotere werkzaamheden zijn vooral gepland aan het einde van deze periode.

De sluiting van het museum bood de kans voor het uitvoeren van een aantal onderhoudswerkzaamheden. Het meest in het oog springende project dat in 2020 is uitgevoerd is het volledig zwart schilderen van de grijze muurdelen en trappen in het Middenschip. Museum Speelklok volgt daarmee het advies van de binnenhuisarchitect van Van Hoogevest om zo een duidelijke scheiding aan te brengen tussen het beneden- en bovengedeelte van de ruimte. Door ook de rand waar alle techniek en verwarming aan bevestigd is zwart te schilderen ontstaat optisch meer rust. In 2021 hopen we comfortabele zitelementen te plaatsen voor wachtende bezoekers.

De lift in het café heeft een grondige onderhoudsbeurt gekregen en de laatste lampen, inclusief die in de vitrines op de promenade, zijn vervangen door LED. Tot slot zullen we, nu we een vergunning hebben gekregen om de twee vitrines aan de buitengevel te vervangen, in 2021 ook het voegwerk van de muur aanpakken.

Schilderwerk in het Middenschip

Integraal Veiligheidsplan

Voor een betere beheersing van het klimaat is besloten tijdens openingsdagen alle deuren naar het Middenschip gesloten te houden. Omdat de hoge deuren zeer zwaar zijn om te openen, is een pilot gestart om deze automatisch draaiend te maken. Als eerste is op de deur naar de Danszaal een motor geplaatst. Door de sluiting van het museum zijn hiermee nog geen ervaringen met bezoekers opgedaan.

De klimaatinstallatie is verouderd en niet duurzaam. In de komende jaren zullen gefaseerd verschillende onderdelen vervangen worden. Als eerste zijn de Priva's (aansturing bevochtigers klimaatkasten) aan de beurt wat een aanzienlijke kostenpost is. Vervolgens zal onderzocht worden wat isolatie van de ramen en het dak voor effect hebben. Tevens is het plaatsen van een ventilator op de twee rookgaten in het middenschip een mogelijkheid. Deze adviezen komen voort uit een onderzoek van studenten van de Hogeschool Utrecht dat in 2020 is uitgevoerd.

Tot slot is de alarmcentrale dit jaar volledig vervangen. Dit was gezien de verouderde staat hard nodig. Tegelijkertijd is een klein aantal aanpassingen gedaan aan de systematiek en zone-indeling.

11. STICHTING VRIENDEN VAN MUSEUM SPEELKLOK

Doelstelling

Uit de statuten: De Stichting Vrienden van Museum Speelklok ("Stichting Vrienden") ondersteunt het Museum Speelklok ("Museum") door het bijeenbrengen van gelden voor de aankoop, de restauratie en het tentoonstellen van collectiestukken en middels financiële ondersteuning van het Museum in brede zin. Stichting Vrienden betreft derden bij de activiteiten van Stichting Vrienden met betrekking tot het Museum en onderhoudt contacten met hen die Stichting Vrienden in financiële zin steunen ("Vrienden") bij diverse gelegenheden.

Op 31 december 2020 had de Stichting Vrienden 52 ondernemersvrienden en 237 particuliere vrienden, inclusief de 'Vrienden voor het leven'.

Bart Doornbusch is coördinator en combineert deze functie voor de Stichting Vrienden met zijn werk voor het museum.

Exclusieve previews

Voor de Vrienden van Museum Speelklok werd dit jaar een preview georganiseerd op 8 oktober voor de tentoonstelling *Straatbeeld*. Daarbij kregen zij de gelegenheid om kunstenaar Peter Demetz persoonlijk te ontmoeten. De exclusieve presentatie werd erg gewaardeerd.

Vrienden preview tentoonstelling *Straatbeeld* met Peter Demetz

Utrecht Diner en Borrel

Op 24 september vond een Utrecht Borrel plaats voor een klein gezelschap. Anne-Sophie van Leeuwen, conservator van Museum Speelklok gaf een toelichting op het verzamelbeleid van Museum Speelklok en gaf een casestudie over de verwerving van de Clay-klok op een veiling in Parijs in 2016. Kunstbemiddelaar Job Ubbens vertelde over de kunst als beleggingsobject in historisch perspectief.

Helaas kon het jaarlijkse Utrecht Diner dit jaar niet doorgaan vanwege de corona-pandemie.

In 2020 was er opnieuw meer aandacht voor directe werving. De huidige vrienden hebben vanwege de coronacrisis tientallen extra donaties gedaan. De aanmeldingsprocedure voor nieuwe vrienden is bovendien vereenvoudigd en de werving van nieuwe vrienden heeft een zichtbare plek gekregen bij alle marketinguitingen van het museum. Daarnaast kunnen museumbezoekers vanaf 2020 makkelijker eenmalige donaties doen; vooraf, tijdens en na afloop van hun bezoek aan het museum. Het resultaat is wederom een lichte groei van het aantal betalende particuliere vrienden ten opzichte van 2019.

Financieel verslag

De Stichting Vrienden heeft het museum ook in 2020 ondersteund met een financiële bijdrage voor het project Straatmuziek.

De samenstelling van het bestuur was per ultimo 2020 als volgt:

- Mevrouw S. Dijkgraaf, Voorzitter
- De heer J. Smalbroek, Penningmeester
- Mevrouw D. Verdijk, Lid
- De heer J. Wagenaar, Lid
- De heer R. Wolbrink, Lid

12. VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

Het afgelopen jaar heeft Museum Speelklok net als andere musea de collectie maar aan een kleine groep bezoekers kunnen tonen vanwege de corona-pandemie. Vanuit de Raad van Toezicht is er grote bewondering voor de manier waarop alle medewerkers van Museum Speelklok hiermee zijn omgegaan. Het heeft veel flexibiliteit van de medewerkers gevraagd om in deze tijd van onzekerheid toch goed voor de collectie te zorgen en ons voor te bereiden op betere tijden. Daarbij heeft de steun die we het afgelopen jaar van de Gemeente Utrecht hebben mogen ontvangen ook een belangrijke bijdrage geleverd. Zo kregen we enerzijds het verheugende bericht dat het beleidsplan voor de periode 2021-2024 positief is beoordeeld. En anderzijds ontving Museum Speelklok de noodzakelijke support op de aanvraag bij Rijk, Provincie en Gemeente voor compensatie van de inkomstenderving in 2020. Die financiële steun heeft niet alleen gezorgd voor relatieve rust en stabiliteit, maar de landelijke erkenning heeft iedereen bij Museum Speelklok ook echt een gevoel van trots en positiviteit gebracht.

Vanuit onze rol als toezichthouders willen we de medewerkers van Museum Speelklok ook complimenteren met de wijze waarop zij in staat zijn geweest flexibel in te spelen op de maatregelen vanuit de overheid. Hierdoor kon de deur telkens een stukje verder open, maar ging die ook dicht toen het moest. Daarnaast mag niet onbenoemd blijven hoe de directie in dit financieel moeilijke jaar heeft geanticipeerd op de bedrijfsvoering en ons daar als Raad van Toezicht ook transparant in heeft meegenomen. Gebaseerd op realistische inschattingen van omzetten en risico's is het museum tijdens de pandemie financieel overeind gebleven. Tegelijkertijd leven er bij de Raad ook zorgen over de continuïteit en zal er snel een goede routekaart moeten komen die ook Museum Speelklok snel weer voldoende perspectief biedt.

Ondanks alle beperkingen is er in 2020 toch veel tot stand gebracht en als Raad van Toezicht gunnen wij het onze medewerkers en bezoekers dat 2021 meer mogelijkheden biedt om de projecten die gepland staan 'live' mee te maken. We hopen dat de deuren in de loop van het jaar weer wagenwijd open kunnen.

Remco van Lunteren,
voorzitter

Overzicht relevante nevenfuncties van de Raad van Toezicht en de directie

per 31 december 2020

Raad van Toezicht

Remco van Lunteren

Divisiemanager UMC Utrecht

Lid Adviescollege Toetsing Regeldruk

Voorzitter Stichting Vrienden van het UMC Utrecht / Wilhelmina Kinderziekenhuis

Vicevoorzitter Raad van Toezicht Stichting Voorbereiding PALLAS reactor

Lid Raad van Toezicht Stichting NRG

Vicevoorzitter Bestuur Internationaal Franz Liszt Concours

Voorzitter Vereniging Oud Statenleden Provincie Utrecht

Matthijs Bierman

Lid Raad van Toezicht Stichting NIVOZ

Secretaris/penningmeester Gilles Graafland Stichting

Bestuurslid Stichting De Boom

Bestuurslid Ubbo Emmiusfonds

Lid College van Gedelegeerden van Koninklijke Maatschap de Wilhelminapolder

Penningmeester/secretaris van de Stichting Triodos Foundation

Bestuurslid stichting ACB Mediation voor het Familiebedrijf

Saskia van Dockum

Directeur-bestuurder Stichting Het Utrechts Landschap

Directeur-bestuurder Stichting De Utrechtse Molens

Directeur-bestuurder Stichting Kasteel Loenersloot

Lid van de Raad van Toezicht van RTV Utrecht (tot augustus 2020)

Voorzitter van de adviescommissie Monumentenzorg van Prins Bernhard Cultuurfonds

Lid van het bestuur van Theater Kikker en Podium Hoge Woerd

Cathy Jager

Hoofd Bureau Collecties & Tentoonstellingen Rijksmuseum

Voorzitter Verhuisbureau Collectiecentrum Nederland

Stephan Linnenbank

Management consultant bij Making Strategy Work

Voorzitter RvC Aegon Cappital

Lid RvT Pensioenfonds SABIC

Voorzitter stadscommissie Utrecht Stichting Giving Back Nederland

Directie

Marian van Dijk

Voorzitter Stichting Kaleidos

Voorzitter werkgroep Veelzijdig Aanbod van het UMO (Utrechts Muziek Overleg)

Voorzitter Stichting Fonds Geertekerk

Penningmeester Stichting Utrechts Museumkwartier (SUM)

Lid van de Adviescommissie Overbruggingsregeling Steunpakket Cultuur en Erfgoed van de Provincie Utrecht